

УДК 261.7

М.М. Мокієнко, канд. істор. наук, старший науковий співробітник

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ П'ЯТИДЕСЯТИЦЬКОЇ МІСІЙНОЇ ЕКЛЕЗИОЛОГІЇ

У статті аналізується евристичний потенціал, теоретичні і практична значущість сучасних методологій дослідження розвитку п'ятидесятницької місійної еклезиології. У цілому п'ятидесятницька місійна еклезиологія розвивається у напрямку подолання суб'єктивізму та примітивізму у напрямку до творення об'єктивістських та інтерсуб'єктивних теорій місії та місійної еклезиології. Особливе значення має триада "Дух-Слово-Спільнота", що конститує церкву, є умовою успішності місії. А саме, досвід переживання присутності Духу надає переконливості Слову Писання, і вони разом формують Спільноту, яка, як народ Божий, є місцем прояву діяльності Бога для світу. Завданням місії є не спасіння окремих осіб "від світу" в церковних спільнотах, а цілісне преображення світу, виявлення влади Бога над світом, що має проявлятися у повноті в есхатологічній реальності Царства Божого, а сьогодні виявляється у п'ятидесятницьких церковних рухах.

Ключові слова: сучасна теологія, місія, еклезиологія, п'ятидесятницький рух, триадологія.

Місійно-еклезиологічна рефлексія у вітчизняному п'ятидесятництві знаходиться у зародковому стані. Багато десятиліть рух перебував на грані виживання через радянський атеїстичний експеримент і, як наслідок, заборону легальної діяльності. Відтак, осмислення магістральних теологічних питань було загальмовано. За чверть століття перебування п'ятидесятництва у новому статусі прориву у цьому напрямку не сталося. Звідси, спроба використати зовнішню допомогу задля методологізації дослідження. Закордонні дослідження п'ятидесятницького феномену, крім галузей історії та біблеїстики, є теж доволі молодими. Втім, там вже напрацьовано чималий доробок в царинах місіології та еклезиології й зроблено чимало спроб методологізації руху. В цілому, п'ятидесятницький рух – надзвичайно динамічна складова сучасного християнства. Сьогодні його послідовники є найбільшою християнською спіль-

нотою після католицтва, і перевершують за чисельністю всі інші форми протестантизму, взяті разом. За останнє століття цей рух зріс з нуля до принаймні півмільярда прихильників. Його дивовижне зростання, духовна жвавість і спроможність адаптуватися до місцевих ситуацій актуалізують необхідність дослідження п'ятидесятницького розуміння місії та церкви, виявлення ролі цих поглядів для практик руху.

Сьогодні назріла необхідність систематичного аналізу методології дослідження розвитку п'ятидесятницької місійної еклезиології, що і є метою статті.

Перш за все, дане дослідження покликане зробити крок в налагоджені діалогу між систематичним богослов'ям та місіонерськими дисциплінами, про необхідність якого у свій час писав Д. Бош [9, с. 492-496]. Цьому суттєво має допомогти процес "оновлення християнськими традиціями протягом ХХ ст. місіонерської спрямованос-

ті еклезиології" [5, р. 275]. Цей процес, значно активізувався на початку XXI ст., виявивши значний евристичний потенціал місіонерської еклезиології. Водночас, коли в центрі дослідження п'ятидесятництво, неможливо оминати пневматологію, що живить не лише місійну еклезиологію, а увесь корпус п'ятидесятницької теології.

На нашу думку, для дослідження трансформацій в місійно-еклезиологічній царині вітчизняного п'ятидесятницького руху доречним буде використання методології малайзійського вченого та пастора Амоса Йонга. Він є автором значної кількості книг та статей в яких демонструє яскраво п'ятидесятницький підхід при цьому фокусуючись на взаємодії християнської теології та інших віросповідань. Методологія А. Йонга також тринітарна, орієнтована на церковні громади й бажання вірних приймати участь у Божій роботі в усьому світі.

Найбільш повно А. Йонг представляє свою методологію у книзі "Дух-Слово-Спільнота" [8], яка спрямована на консенсусний підхід, що може допомогти подолати богословські кордони тих пропозицій, які наразі існують. Стержем цієї методології є своєрідна тріада "Дух-Слово-Спільнота", яка витікає з дослідження Трійці й прагне причетності вірних до відмінності, взаємозалежності, обопільності та перихоретичності відносин між Духом, Сином та Отцем. При цьому тріада понять Духа, Слова й Спільноти відображає дію Трійці не механічно.

Коли А. Йонг говорить про "Дух", він фокусується на моменті практики, досвіду та інтерпретації, стверджуючи, що Бог являє себе через наш суб'єктивний досвід, а розуміння має фундаментальне значення для інтерпретації нашого досвіду. Момент "Слова" концентрується на думці та об'єктах, які є вихідними даними для інтерпретації. Особливе значення тут має зустріч з Христом через Писання. Акцент на "Спільноті" є фокусом на загальних умовах та традиціях, які формують прийняті інтерпретації. До них відносяться різноманітні церковні параметри й теологічні традиції, критично використовувани в теології [8, р. 220]. Зазначені три елементи не можуть існувати один без одного бо виходячи з перихоретичного розуміння Трійці, і кожному з них необхідно бути пов'язаним з іншими. Богослов'я обумовлене такою методологією є трансформуючим, преображаючи віруючого Духом у напрямку Христа й дозволяючи спільноті бути відкритою до коректив. При цьому кожен з моментів відноситься як до церковної роботи Бога так й загальної діяльності у всьому світі. На думку А. Йонга така методологія веде до поєднання досвіду Духа, лейтмотиву Слова, діалогу між Спільнотами задля направленості руху зовні.

Як стверджує Д. Якобсен з початку п'ятидесятницького руху існувало переконання, що пневматологія забезпечує життєво важливий вхід в богослов'я [2, р. 64]. Водночас для А. Йонга пневматологія не є кінечним пунктом п'ятидесятницького богослов'я, а скоріше тим, що Дух веде до надійного тринітарного підходу в теології: "Тільки пневматологічний теїзм спроможний подолати бінарні концепції Бога й рухатися в напрямку повністю тринітарного богослов'я" [8, р. 49]. Таким чином, Дух допомагає вирішити проблему полярності в богословських підходах не дозволяючи їм стати дуалістичними, а скоріше сприяє оцінці обох сторін протиріччя й взаємодії між ними.

Згідно із А.Йонгом, Дух працює в одному та в багатьох, що дозволяє мати відносини між Богом і людством, людей з людьми, говорячи про теми спасіння й примирення. Дух також передає зрозумілу мудрість, яка сфокусована на Христі. Сила Духа забезпечує есхатологічний рух по дорозі до нового життя як окремої людини, так і всього творіння.

Звертаючись до другого елементу своєї методології "Слова", А. Йонг підходить до Писання та Христа через поняття досвіду, який він називає "зростаючим" та "тим, що вторгається". Писання відображає інтерпретації людей про їх переживання Бога, особливо переживання вірними Бога, що з'явився у Христі. Переживання Бога героями біблійних наративів пов'язане з нашим досвідом сьогодні таким чином, щоб привести до цілісного практичного зростання й радикальної трансформації в характері особи. Силою Духа Слово Боже вторгається в життя особи й кидає виклик людському розумінню. Для християн в центрі їх життя та світогляду є незаперечна унікальність особи Ісуса Христа, живого Слова Божого. Водночас А. Йонг задає питання: "Як Писання, зосереджені на Христі, звертаються до наших реальій?" й підкреслює особливу роль у цьому християнського співтовариства, що формує "еклезиологічну традицію", яка задля розрізнення істини має розглядатися поза межами сучасного контексту [8, р. 265]. Останнє є завданням теології, що спроможна з'єднати Дух, Слово й Спільноту так, щоб наше життя в світі преобразилося. Коли ж теологія помиляється, допомогти може взаємодія зі спільнотами поза церквою, де Бог теж продовжує діяти.

Дослідник Е. Лорд, аналізуючи методологію А. Йонга, справедливо робить декілька критичних зауважень, які стосуються перш за все пневматологічного критерію, що відкриває шлях до універсалістського підходу до спасіння [4, р. 47-57]. А. Йонг підкреслює всеохопність дії Духу, що забезпечує проголошення Євангелія через універсальне "злиття духа на всяку плоть". Такий підхід імпонує п'ятидесятникам. Однак, А. Йонг робить із цих роздумів висновок стосовно послідовників інших релігій, а саме, що вони можуть стати частиною есхатологічного царства на підставі більш універсальної дії Бога поза межами церкви. Подібні висновки для п'ятидесятників, особливо вітчизняних, є неприйнятними через заперечення ними сотеріологічного універсалізму, який, крім всього іншого, демотивує місіологічну активність [6, р. 617]. Спасіння можливе лише через християнську церкву, – таким є положення віровчення п'ятидесятників, від якого вони не можуть відмовитися.

Слід зазначити, що християнський фундаменталізм у сотеріології дуже цінний і значимий для п'ятидесятників, оскільки лише сповідуючи виключність особи Христа, їм вдавалося й вдається підтримувати високу динаміку місії. Втім, думки А. Йонга можуть бути корисними надаючи, своєрідної "пневматологічної контекстуалізації" Христу в суспільстві, у різних місцевих обставинах. Тоді в рамках християнського світогляду Христос постає не лише як "унікально виключний", а й як "унікально всеохоплюючий". Як зазначає Е. Лорд, Євангелія зосереджені на Христі – це даність християнської віри, але так як існує можливість похибки в інтерпретаціях робота Духа та Спільноти стає життєво необхідною [4, р. 49]. Тому більший акцент на Христі та Його реальності в наших життях змушує Спільноту рухатися зовні силою Духа, а реальність Духа, що діє у всьому світі неминуче приваблює людей у світі до Христа.

Ще одним уразливим моментом методології А. Йонга є надмірна універсалізація досвіду Духа, яка приводить до неспроможності виробити окреслену п'ятидесятницьку теологію. Деякі п'ятидесятницькі богослови схильні підкреслювати першість Слова у відношенні до досвіду, а не навпаки, апелюючи в тому числі й до ранніх п'ятидесятників, які виробили свій метод читання Біблії даючи початок певному п'ятидесятницькому наративу [1, р. 193-196]. Так К. Арчер в своїй методології схиляється до обмеження розрізнення Духа Писанням,

а не за допомогою досвіду. З іншого боку, п'ятидесятництво вкорінене в переживанні Духа, Який відкриває Бога дивним та захоплюючим чином, і цей рух важко зрозуміти без подібних переживань. Тому модель А. Йонга має перевагу, бо суміщає універсальний досвід переживання божественного із застосуванням особистого християнського досвіду переживання Христа й Писання. Слово не стільки протистоїть Духу та Спільноті, скільки по відношенню до цих категорій зростає (стверджуючи загальне) й вторгається (даючи силу унікальності).

Говорячи про Спільноту, А. Йонг стверджує, що його ідеалом є духовна апостольська спільнота, що відповідає апостольському посланню й отримує завдання приєднатися до місії Месії. Однак у його роздумах виникає певне напруження, яке В. Вунді назвав протиріччям між археологічною методологією, яка шукає витоки п'ятидесятництва разом з іншими християнськими традиціями, й телеологічною, котра орієнтована есхатологічно [7]. А. Йонг наполягає на есхатологічній орієнтації, щоб віддати перевагу майбутньому не відкидаючи й минуле. Тут варто зауважити, що в п'ятидесятництві завжди була велика турбота про минуле, оскільки воно пов'язане з його власними витоками, і акцент А. Йонга на Спільноті дозволяє враховувати традиції минулого. Складнішим для п'ятидесятників є збереження такого есхатологічного погляду, який би цинив традиції, що вели й продовжують вести вперед.

На думку німецьких католицьких богословів Т. Кесслера та А. Ретманна співвідношення Духа та Спільноти, пневматології та еклезіології експліцитно виражено у Апостольському символі віри, де вказано спочатку на віру в Святого Духа, а потім на віру в Церкву [3, р. 176]. Надання Церкві другорядної ролі й визнання пріоритету Духа Святого формує зважені акценти й для місіології. Дух, на думку Т. Кесслера та А. Ретманна, "своєрідна провокація" для збереження Спільноту скромності: "Церква не має права задерти носа, бо в центрі місії не вона, а Дух Святий". Ці католицькі богослови апелюють до відомої фрази Томи Аквінського, який стверджує, що Церква має важливість, тому що Дух Святий діє в ній. Водночас, подібно до А. Йонга, Т. Кесслер та А. Ретманн прагнуть збалансувати свій підхід апелюванням до христології й цитують І. Конгара: "Пневматологія лише в тому випадку корисна, коли вона посилається на Христа. В силі Христа й Святого Духа Церква може бути виключно відкритою" [3, р. 179]. Отже, можна спостерігати, що в католицькій традиції існують спроби методологізації місійної еклезіології через пневматологічні складові, що органічно пояснюють рух Церкви зовні. При цьому місія Духа та місія Христа тісно взаємопов'язані¹ забезпечуючи необхідну динаміку та баланс для Церкви.

Методологія А. Йонга є яскраво п'ятидесятницькою, тому що вона виходить з конкретного досвіду Духа, тримає увагу на христології й зорієнтована на діяльність Спільнот назовні, у світі. Але при цьому існує певна складність екстраполяції усіх складових його методології на вітчизняні п'ятидесятницькі реалії. Це стосується не лише сотеріологічного універсалізму та занадто оптимістичного погляду А.Йонга на роботу Бога поза межами церкви, а й самої природи вітчизняного п'ятидесятництва, сформованого в умовах державно-правових утисків у специфічному конфесійному контексті. Наслідком цього стане специфічне сприйняття оточуючих реалій, яке відобразатиметься в обмеженому усвідомленні культурно-світоглядних трансформацій, унеможливлуючи, крім всього іншого, глибоку теологічну рефлексію. Справедливими видаються сло-

ва П. Яроцького: "Перевага Святого Письма над теологією, християнської етики – над філософськими й соціальними вченнями традиційно притаманна багатьом пізньопротестантським, зокрема евангельським, течіям" [10, с. 6]. Звідси, методологія А. Йонга може здатися відірваною від українських реалій, однак вище вже було підкреслено, що акцент на універсальний досвід Духа робить її релевантною в різних контекстах. Це, втім, не означає заперечення застосування інших типів дискурсу, як-от філософсько-релігієзнавчого, соціологічного та історичного, що в комплексі дозволять зробити об'єктивні висновки щодо розвитку ідентичності українських п'ятидесятників.

Водночас, методологія А. Йонга дає можливість не лише використовувати в дослідженні абстрактну мову дискурсу. Досліджуючи еклезіологічну саморефлексію вітчизняного п'ятидесятництва, не можливо оминати використання образів та метафор в ідентифікації Церкви та її місії. В наявному колі джерел, що стосуються вітчизняного п'ятидесятництва, практично не використовується мова дефініцій та пропозицій стосовно сутності та призначення Церкви, немає тут й системного викладу вчення про Церкву як такого. Наявний небагати набір образів та метафор, що часто дублюють новозавітні (скоріше за формою, ніж наповненням) з невеликими відмінностями, які віддзеркалюють уяву спільноти про саму себе, власний духовний досвід й підкреслюють особливості суспільного контексту, в якому знаходиться спільнота. При цьому використання образів та метафор вітчизняними п'ятидесятниками обумовлено не стільки розумінням складної реальності Церкви, яку неможливо описати логічним визначеннями чи соціологічними моделями, а своєрідним "пневматологічним бібліоцентризмом" про який писав П. Яроцький.

Методологічна триада "Дух-Слово-Спільнота" дозволяє не лише теологічно розщепити п'ятидесятництво, а й пояснити логіку історичного поступу руху, зрозуміти його соціологічні параметри. Недоліки підходу, особливо ті, що впливають з пневматологічної пріоритетності, можуть, навпаки, відобразити специфіку ідентичності вітчизняного п'ятидесятництва, продемонструвати механізм його місійно-еклезіологічних трансформацій, з'ясувати процес усвідомлення віруючими соціокультурних реалій.

Список використаних джерел:

1. Archer K A Pentecostal Hermeneutic: Spirit, Scripture and Community / Kenneth J. Archer. – Cleveland: CPT Press, 2009. – 308 p.
2. Jacobsen D. Thinking in the Spirit: Theologies of the early pentecostal movement / Douglas Jacobsen. Bloomington: Indiana University Press. 2003. xviii +. 418 pp.
3. Kessler T., Rethmann A.-P. Pentekostalismus. Die Pfingsbewegung als Anfrage und Theologie und Kirche / Tobias Kessler, Albert-Peter Rethmann. – Verlag Friedrich Pustet Regensburg, 2012. – 232 p.
4. Lord A. M. Network Church: A Pentecostal Ecclesiology Shaped by Mission / Andrew M. Lord / A thesis submitted to the University of Birmingham for the degree of Doctor of Philosophy. – School of Philosophy, Theology and Religion College of Arts and Law of the University of Birmingham. – 275 p.
5. Stephen B. Bevans and Roger P. Schroeder, Constants in Context: A Theology of Mission for Today. – New York: Orbis Books, 2004. – 488 p.
6. The New International Dictionary of Pentecostal and Charismatic Movements / eds. Stanley M. Burgess and Eduard M. van der Maas. – Grand Rapids: Zondervan, 2002. – 1278 p.
7. Vondey W. Pentecostalism and the Possibility of Global Theology: Implications of the Theology of Amos Yong / Wolfgang Vondey // PNEUMA 28, no. 2 (2006). – P. 289–312.
8. Yong A. Spirit-Word-Community: Theological Hermeneutics in Trinitarian Perspective / Amos Yong. – Eugene: Wipf & Stock, 2002. – 368 p.
9. Бош Д. Преобразование миссионерства / Д. Бош. – Санкт-Петербург: Богомыслие, 1997. – 640 с.
10. Яроцький П. Релігійний фактор у сучасній Україні // Людина і світ. – 2004. – №3. – с. 2–8.

Надійшла до редколегії 11.03.18

¹ Цей взаємозв'язок простежується в новозавітних текстах Лук. 4:16-20, Ів. 20:21-22.

М. М. Мокиєнко

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ПЯТИДЕСЯТНИЧЕСКОЙ МИССИОНЕРСКОЙ ЭККЛЕЗИОЛОГИИ

В статье анализируется эвристический потенциал, теоретические и практическая значимость современных методологий исследования развития пятидесятнической миссионерской экклесиологии. В целом пятидесятническая миссионерская экклесиология развивается в направлении преодоления субъективизма и примитивизма по направлению к созданию объективистских и интерсубъективных теорий миссии и миссионерской экклесиологии. Особое значение имеет триада "Дух Слово-Сообщество", которая конституирует церковь, что является условием успешности миссии. В частности, опыт переживания присутствия Духа предоставляет убедительность Слово Писания, и они вместе формируют Сообщество, которое, как народ Божий, является местом проявления деятельности Бога миру. Задачей миссии является не спасение отдельных лиц "от мира" в церковных общинах, а целостное преобразование мира, выявление власти Бога над миром, должно проявляться в полноте в эсхатологической реальности Царства Божьего, а сегодня выявляется в пятидесятнических церковных движениях.

Ключевые слова: современная теология, миссия, экклесиология, пятидесятнических движение, триадология.

M. M. Mokienko

METHODOLOGY FOR THE STUDY OF THE DEVELOPMENT OF PENTECOSTAL MISSION ECCLESIOLOGY

The article analyzes the heuristic potential, theoretical and practical significance of modern methodologies for the study of the development of Pentecostal mission ecclesiology. In general, Pentecostal missionary ecclesiology is developing in the direction of overcoming subjectivism and primitivism towards the creation of objective and intersubjective mission theory and mission ecclesiology. Of particular importance is the Triada "Spirit-Word-Community", which constitutes the church, is a condition for the success of the mission. Namely, the experience of experiencing the presence of the Spirit gives the persuasiveness of the Word of Scripture, and they together form the Community, which, as a people of God, is a place of manifestation of the activities of God for the world. The mission of the mission is not the salvation of individuals "from the world" in church communities, but the holistic transformation of the world, the discovery of God's power over the world, which must manifest itself in completeness in the eschatological reality of the Kingdom of God, and is now manifested in Pentecostal church movements. It is proved that consideration of the whole religiosity of humanity as a result of the activity of the Holy Ghost can lead to relativism. Confirmation of this is the reflection of some modern Pentecostal theologians on the soteriological value of all religions. The preservation of Christian church identity under these conditions becomes the task of the church community itself. At the same time, the Ukrainian Pentecostalism is characterized by a denial of the legitimacy of religious relativism. That is why the emphasis on the activities of the Holy Spirit is balanced in the Ukrainian Pentecostal theology with its Christothorism.

Keywords: modern theology, mission, ecclesiology, Pentecostal movement, triadology.